

רלה

פ"א ה"ז

ה"ג מוסיף, ואין המעשה מביא לידי תלמוד. וביאור הדברים שמי שנתחכם בתלמודו בסופו של דבר יעשו מעשים על ידו והשפעתו כמו שראינו אצל גדולי תורה שתורתם אומנותם שבהשפעתם ועל ידם נעשו מעשים כבירים ומפעלים גדולים ונמצא זה וזה נתקיים בידם. אבל מי שמקדיש זמנו למצוות ומע"ט יש לו אמנם זכות מעשה אבל לא זכיה על ידי כך, ולכת תורה, שאין המעשה מביא לידי תלמוד. ושמעתי בשמו של רב חסיד גדול בעל כשרונות גדולים שהתאונן ע"ז שבימי נעוריו הקדיש עצמו כליל למצוות חסידות ומע"ט ועי"כ לא נגדל בתורה כמו חברו שהקדיש עצמו כולו לתורה ונעשה גאון הדור ומעשים כבירים נעשו על ידו ובהשפעתו. וראיתי ממנו מכתב לרב אחד לטובת עני כן טובים וכותב שם, ונתקיים כי אם בטלת מן התורה הרבה בטלים יש לך כנגדך ואפילו לדבר מצוה. וע"ז זה נראה שפירש המאירי בקידושיין. אולם בב"ק י"ז פירש, שהתלמוד מביא לידי מעשה, שהתלמוד מיפה את המעשה ומשלימו והמצוה מהודרת יותר כשיוצאת מפי חידוע ענינה, וכזה בשטמ"ק שם ובתרי"ס ר"י הוקן בקידושיין, עיי"ש.

שלחון ואמרין ליה גמל הוא חסד. בתנ"ס ר"י הוקן קידושיין מ', הוצאת ראם, גומל חסד הוא, כלומר מניח ורתתו לעשות לויה לכל המתים עכ"ל. אולם ביוחסין מאמר ב' ערך ר"ח פירוש שהיה קובר מתים, הובאו באהצו"ר. והמליצה המכיל אין קברים וכו'כיה כפירושו. ורע' שביחוסיין השלם הוצאת פיליפאוסקי לונרן, אין פירוש זה, וקורב הדבר שהיא הוספה מהחכם ר"ש שולם המו"ל של הייחסין בפעם הראשונה בקושטנרינה.

הדא דאת אמר בכיש שם מי שיעשה אבל אם אין שם מי שיעשה המעשה קודם לתלמוד. בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן ב, הביא שטמ"ק כתובות י"ז, שמביא מחלוקת הראשונים אם מבטלים ת"ת להכנסת כלה כשיש עמהם כל צרכה. ותמה דהא מבואר באדר"ג הנ"ל שדורוק בשאין עמהם כל צרכה מבטלים, ושנאר בצ"ע. ויותר היה לו להביא הירושלמי דידן שמופרש כן שברור שפירוש הדא דאת אמר כשיש מי שיעשה היינו שיש עמהם כל צרכם, והירושלמי מוסב על שניהם הוצאת המת והכנסת כלה. ובמסכת שמחות פ"א ד', אין מבטלין ת"ת מפני המת והכלה, אבא שאול אומר המעשה קודם לתלמוד. ומשמע שהמחלוקת היתה אף בשאין עמהם כל צרכה וכן משמע בפסחים פ"ג ה"ז, ומפני שמבואר בכלאים פ"ט סוף ה"א שמתירין איסור כלאים דרבנן וטומאת אהל דרבנן משום ביטול בהי"מ, מיהו בזה קיימ"ל כאבא שאול ובהכרעת הירושלמי. אולם כשהמדובר הוא בשכינתו אפילו כשיש עמם כדי צרכם מבטלים כמו שמוסיק מגיד הוה. ונ"ל שה"ה בהכנסת כלה וכן"ש הוא, שהרי דעת כמה ראשונים הני"ל שאף בשאינו שכינו מבטלים ת"ת אף כשיש עמה כל צרכה ודעיי' מהוצאת המת כדי לחבבה על בעלה. ונ"ל עוד שקרובים אף שאינם פסולים להעיר מבטלים אף שיש עמם כל צרכם ולא גריעי משכן. ועייין ברש"י יבמות ט"ב המקרב את שכינו, ששכן הוא בכלל ערוב עיי"ש, אבל בנוראי שלא עדיף מקרב. ועמ"ש במד"ק סוף ה"ה פסקא, תני כל שמתאבלים עליו, ועיין עוד מזה בשד"ח מערכת חתן וכלה סימן כ"ב, ועיין בשבת פ"א סוף ה"ב.

א"ל מגיד הוה. הפירוש הנכון הוא בפנ"מ פסחים פ"ג ה"ח, דפירש דשכן היה. אולם מה שכתב שלא היו אצלו אחרים שיתעסקו עמו אינו, דא"כ אפילו לא היה שכן היו מחוייבים להתעסק עמו דהרי אמרינן לעיל דאם אין מי שיעשה, המעשה קודם לתלמוד. אלא נראה פירושו דאף מ' יהיה מי שיתעסק עמו כמו ששאל רבי לעזר ולא הוה חמן

עלי תמר — מסכת חגיגה

פ"א ה"ח

חורנין, היו מחוייבים להתעסק עמו דשכן דינו כקרוב והרי היא מצוה שהיא חובת הגוף, ופשיטא דהמעשה קודם, וכמ"ש ביבמות ט"ב, האוהב את שכיניו והמקרב את קרוביו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה תשוב ואימר הנני. ופירש רש"י לעיל מיניה כתוב, ומבשרך לא תתעלם, היינו אוהב את שכיניו שהם קרוביו ומקרב את קרוביו. ואכן זו היא הלכה חרשה הכתובה בירושלמי ולמיעוט בקיאותי לא מצאתיה בפוסקים. ושלמה אמר טוב שכן קרוב מאח רחוק. וכתוב ולקח הוא ושכנו הקרוב אליו.

ונראה דגם דין החכרים כדין קרובים, כמ"ש בפאה פ"ג ה"ז, כי בעיתון מקיימא מתניתא, ופירש הפנ"מ הלא חברים אתם ודין החכברים כדין הקרובים. והמה דרבי הרמב"ן בתה"ש שער המיחוש, וכן"כ ביו"ד סימן ש"ליה, וכן בא בתנ"ך כמה פעמים שם אם כמובן של חבר ואוהב נאמן.

פ"א ה"ח

היתר נדרים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמכו. בגמרא להלן ובגמרא בבבלי חולקים תנאים ואמוראים על הסתם משנה וסוכרים שיש להלכה זו מקרא, א"כ לפי דעתם משמע שסתמא דמשה יחידאי היא. וצ"ב, ואם היתר נדרים אין להם סמך במקרא מניין אנו יודעים שחכם מתיר הנדר. ונראה דסתם משנה סוכרת שהיא הלכה למשה מסיני ואף שאינה מפורשת במשנה שהיא הלמ"מ יש לנו כיוב"ז בהרבה הלמ"מ שנושקעו במשנה כסתם הלכה מבלי מקור במקרא, והם הלמ"מ אף שלא נזכר במשנה ובגמרא שהם הלמ"מ, כמ"ש בפאה פ"ב הי"ד, אמר ר"ז בשם ר"י אם באת הלכה תחת ידך ואין אתה יודע מה טיבה אל תפליגנה לדבר אחר שהרי כמה הלכות נאמרו למשה בסניי וכולן משוקעות במשנה. אמר רבי אבין ויאות הרי שני מיני חטים אילולא שבא נחום ופירש לנו שהיא הלמ"מ יודעים היינו, עיי"ש. וכתבנו שם שכלל גדול שנו לנו רבותינו שבכ"מ שבאה הלכה במשנה ואין לו יודעים מה טיבה ומקורה, דע לך שהיא הלמ"מ. ואכן הגמרא להלן מביאה הסוגיא בפאה ואינו מובן למה נאמרה כאן. ברם לפמ"ש הדבר מבואר שמשום כן נעתקה הסוגיא מפאה כאן כדי לבאר שההלכה של התרת נדרים שנשתקעה במשנה בהרבה מקומות, ברם היא פורחת באויר ואין לה סמך במקרא, דע לך שהיא הלמ"מ. ואף התנאים והאמוראים שסוכרים שיש לה סמך במקרא ג"כ סוכרים שהיא הלמ"מ, אלא שמוסיפים שיש לה גם סמך במקרא. והוה אחר מן המקומות שהירושלמי מפרש סתומות הבבלי, כמ"ש במגדל עוז הלכות ס"ח פ"ה ה"ד. שכן רק הירושלמי מכאר המשנה שהיא פורחת באויר אבל הוא הלמ"מ, ואין זה מבואר בבבלי. ולשון התוספתא, היתר נדרים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמכו אבל חכם מתיר לפי חכמתו. כלומר, היתר נדרים אמנם פורחים באויר ואין להם על מה שיסמכו אבל החכם מתיר לפי חכמתו בפתח חרטה לפי הקבלה כידו מדור דור שהוא הלמ"מ.

היתר נדרים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמכו. בפירוש ר"ח, תניא ר"א אומר יש להם על מה שיסמכו כלומר, יש לו ראיה מן התורה שהיה לו רשות להתיר נדרים ואינן נעופות הפורחות באויר כאשר שנינו במשנתנו עכ"ל. מכאן שהמליצה היתר נדרים פורחים באויר ר"ל שאין לו אחיזה בממשית אלא בהיתר נדרים היא פורחת באויר כעוף הפורח באויר בלי אחיזה בממשית ובסיס לדבר, אבל אעפ"כ היא עוכדא כמו העוכדא שהעוף פורח באויר. וכוזה אולי יש לבאר בסוטה פ"ו, מי שקינא לאשתו ונסתרה אפילו שמע מעוף הפורח באויר, שהוא כינוי לשמיעה מאדם שאמר כן כהשערה בלי בסיס לדבר,

רלו

פ"א ה"ח

כעוף הפורח באויר בלי שום אחיזה ממשית, ואדם כזה שאומר דבריו כהשערה בלי אחיזה ממשית נקרא במליצה עוף הפורח באויר.

פורחים באויר. פירוש שהם טסים בקבלה מדור דור בלי כל אחיזה במקרא, אלא כך מסור לחכמים בתורה שבע"פ. וא"כ נופל לשון זה על כל תורה שבע"פ. אולם על אף שפורב"ח באויר קימה חוק ומצדק כעוף הפורח באויר. עיין באוצה"ג בדף ט"ו אות כ"ו. וכוזה יש לבאר בעי"ז, כששאלו התלמידים את רחב"ט כשנשורף הוא וס"ת עמו רבי מה אתה רואה, א"ל גולין נשרפים ואתיות פורחות באויר. כלומר, אף ששורפים ספרי תורה רק הגולין נשרפים ואף שנשורף הבסיס לאותיות האותיות משתנות מעמד באויר עד שיעבור זעם והתורה חוזרת לאכסניא שלה.

רלו התוספתא

הלכות שבת חגיגות והמעילות הרי הם כהררים התלויים בשערה. הנה לפי משנה זו ישנן ארבעה חלוקות בתורה שבע"פ. אולם אין זו משנה מוסכמת שהרי כמה תנאים חלוקים עליה וסוכרים שאף היתר נדרים יש להם על מה שיסמכו. אכן הספרי בהאוינו והביאו רש"י בפרק ל"ב ט"ז, אינו מחלק את התורה שבע"פ לארבעה חלוקות אלא סוכר שכל תורה שבע"פ היא כהררים התלויים בשערה, שכן אף שתורה שבע"פ נלמדת בי"ג דעות ובאסמכתות ורמזים שונים הרי אינם אלא שערה. הרי יש להתפלא איך השיכלו רז"ל למצא שערה הפלאה בדרכים שונות שהרי ההלכות תלויות בה לשמור עליהם שלא תשלוט בהם השכחה הטבעית חור"ש. אולם משנתנו סוכרת שאכן כמובן הרחב כל התורה שבע"פ הן הדרים התליון בשערה, אבל יתכן לעשות חלוקות מצומצמות יותר ולהחלק לארבעה חלוקות.

והנה פירש רש"י יש הלכות שהם תלויות ברמו מקרא מועט כהררים התלויים בשערות הראש. כלומר כי פרטי הלכות תלויים בשערות הראש והיינו שכל הלכה והלכה תלויה בשער הראש כרמו להלכה שהוא תורה שבע"פ וממילא הלכות רבות תלויות בשערות הראש. אבל אין לפרש כי הלכה יחידית תלויה בשערות הראש, שא"כ אין זה רמז אלא יש לה על מה לסמך עוד יותר מדינים והעבודות וכו'. וז"ה מפורש במשנה התלוין בשערה, משמע שיש רק שערה אחת לפרטי הלכות. ואכן הרע"ב שמתעיק פירושו מרש"י כותב, יש בהם הלכות שהן תליון ברמו במקרא מועט כהר תתלוי בשערת הראש והיינו פרטי הלכות. וכן"ה בפירוש ר"ח והם כמו הרים התלויים בחוט השערה שאין כח בשערה להתחיק החר אלא נראה כתלוי ועומד באויר כן הלכות הללו וכו'. וכן"ה במאירי דבר גדול התלוי בשערה וכו', עיי"ש. ופירש בבבלי דהן הן גופי תורה שאין להלכה אלא רמו קל במקרא הרי היא בעיקר תורה שבע"פ ודינה כתורה שכתבת שהן הן גופי תורה. וענינה עפ"י שאמרו בעיבורינן פ"י ה"א על מלא דלא מחזורא מסמכין ליה מן אתרין סגין אבל הלכה של תורה שבע"פ הוא דמתוור דה יל שמסמכין אותה בשערה. ובקובץ רבני אוצרות ירושלים משנת תשכ"ט כתוב, שגאון עולם רש"י בעל ספר תורת חסד זצ"ל אמר להרה"ג רייזמאן ז"ל יש חילוק בין ספר שלי תורת חסד לשאר ספרים, כי שאר ספרים תלויין בשערה וכשמסירים השערה ממילא לא נשאר כלום מהספר, ואילו ספר שלי תלוי בהרבה שערות וא"כ יש לו על מה שיסמך ולא אבר ממנו כלום ע"כ. ואכן מפני כן מלה דלא מחזורא מסמכין ליה מן אתרין סגין בכדי שאף שיתסור ראייה אחת ומסירים השערה התלויה בה הרי היא עדיין תלויה על שאר שערות כן מסמכין לו מאתרינן סגין.

והן הן גופי תורה. בבבלי, הני הן הנך לא, אלא אימא הן והן גופי תורה, כלומר בין אלו ההלכות שיש להם על מה שיסמכו ובין אלו הלכות

עלי תמר — מסכת חגיגה

פ"א ה"ח

שאין להם על מה שיסמכו והן כהררים התלויין בשערה, הן והן גופי תורה. אולם לשון התוספתא בסוף עירובין, הלכות שבת חגיגות ומעילות כהררים התלויים בשערה ואין להם על מה שיסמכו, הדינין והעבודות, הטהורות והטמאות והעריות, ומוסף עליהן ערכין וחרמין וההקדשות ומע"ש מקרא מרובה ומדרש והלכות מרובות ויש להם על מה שיסמכו. אבא יוסי כן חזן אומר, אלו שמונה מקצצו תורה גופי הלכות עכ"ל. מבואר שאבא יוסי בן חנן לא פירש כהבבלי לשון המשנה הקדומה הן הן גופי תורה, הן והן גופי תורה. אלא פירש כפשוטו, הן הן, שיש להן מקרא מרובה, גופי תורה הן, אבל לא הלכות הראשונות שהן כהררים התלויים בשערה. וכדעתו של אבא יוסי בן חנן נראה שהוא דעת הירושלמי מדללא עמד על קשיי הלשון שבמשנה, הני הן הנך לא, כהבבלי, וההבדל שבין הכנת הבבלי בלשון המשנה הקדומה הן הן גופי תורה ובין התוספתא והירושלמי, שהבבלי פירש הן הן גופי תורה, הן הן הלכות פסוקות בתורה ומפני כן הקשה הני הן הנך לא, ולפיכך קאמר אימא הן והן. אולם התוספתא והירושלמי פירשו, הן הן גופי תורה שאינן הלכות מופשטות שאין להן גופו של קרא אלא הן הן גופי תורה, משא"כ הראשונים אינן בגופו של מקרא שבתורה אלא הן כהררין התלויים בשערה, אבל הן הלכות פסוקות כהראשונים מפני שהן הלכה למשה מסיני.

ואיזה זה החכם שהוא מתיר לו את נדרו. עיין בקע"ה ולפענ"ד שיעורו, ואיזה החכם שהוא מתיר לו את נדרו וכו', ולא הביא אלא מה שנצרך להענין ודרכו של הירושלמי בכמ"ץ לקצר אף בלי סימן הקיצור וכו', ועמ"ש בהסוגיא בגדרים.

שלשה שהן יודעין לפתוח מתירין כזקן וכו'. עמ"ש בבאור כל הסוגיא בגדרים.

אמרין קומי רבי יוסי רבי הונא ראשי מטות. הרי לא כתתירו לראש המטה לא הנשיא ולא הרא"ה, ע"ז השיב ר"י דדוקא בסמיכה צריך סמיכה בבכ"ז של שלשה שיתכיהוהו בשם רבי ונתנית רשות לדין בכל הדברים שצריכים סמיכה דגזירת הכתוב הוא, דאלהים כתיב ביה, וכמ"ש בסנהדרין י"ז ע"ב, אבל שהיה ראש המטה שזונה לכתר תורה, בנוראי גדול יותר כתר תורה שהתורה מכתירתו ממה שמכתירו בכתר תורה כראש המטה הנשיא או הר"ג. ור"ה הרי התורה גופא הכתירתו בכתר תורה ולא כראש המטה אלא כראש לראשי המטות וכמ"ש בפאה פ"ח ה"ז, רבי חגי כד הוה מקים פרגסין הוה מטעין לו אורייתא לומר כל שורה שניתנה מהתורה ניתנה שנאמר בי מלכים ימלכו ורוזנים יחוקקו צדק, עיי"ש. ובפסוק במשלי. ומכאן שגדול הדור הוא הראש לראשי המטות ותכמתה כי נזר התורה על ראשו העולה על כל התאורים והכתרים. ואכן רוב גדולי ישראל שמתורתם ומפיחים אנו חיים לא העדה הגדולה או הקטנה הכתירתם אף נותן התורה הכתים.

וגירסת הר"ן בגדרים ע"ח, אמרין קומי ר"י ר"ה שרי נדרין, ר"ז בעי קומי דר"י ר"ה ראשי המטות וכו'. ופירושו שר"ז מספקא ליה אם ראשי המטות ענינם סמוכין או רק גדולי הדור. שבמקום שצריך מומחים אלהים קרו להו, כמ"ש ברי"ן שם. והשיב רבי אסא שרי"ה בכלל ראשי המטות וראש להם, מפני שראשי המטות ענינם גדולי הדור ולא בעי סמוכין. ובר"ן שם כתב שר"י הוה מספקיה ליה אם ר"ה הוא בכלל רבי מובהק וראשי המטות, עיי"ש. ותימא לומר כן, שהרי ר"ח נחשב אפילו כתלמידיו של ר"ה לפי דעת כותבי סדר דורות התלמוד. ואפילו אם לא היה תלמידיו ממש הרי אמר הרבה בשמו, ושיבת ר"ה היתה עוד יותר גדולה משל רב והיתה מפורסמת מאוד בבבל ובא"י כמ"ש

^[1] הדפסה ברובלעניית מסך - להדפסה איכותנית הדפס ישירות מן התוכנית

בכתובות ק"ה. והיה אפשר לומר שדברי ר"ז נאמרו בימי הגעורים של ר"ה בעת היותו תלמיד רב או לאחר פטירת רב בימי שהותו בבי רב, והיה אז **עני גדול** כמ"ש במגילה כ"ז, ברם אין זה מתאים לפי סדר הדרות. ועי' בברכות ל"ט, אמר ר"ז כי הוי'ן בי ר"ה. ובדף מ"ט, יתיב ר"ז אחורי דרב גידל ויתיב ר"ג קמיה דר"ה, ועי'ן בספרי הדרות בזה.

מהו **למנות זקנים לדברים יחידים**. השם מינוי בירושלמי יש לו שתי הוראות, א) סמיכה שסומכין אותו להיות סמוך לקרוא אותו רבי, והוא סמוך לדרון ד"ג **ורני** קנסות, כמ"ש בסנהדרין י"ד. ב) השם מינוי עניני שנותנין לו **רשות להורות** באו"ה ודיני ממונות, כי מי שלא נטל רשות מרבו או מב"ד אין לו רשות להורות כמ"ש בסנהדרין ה'. ובשביעית פ"ו ה"א, שתיקן רבי שתלמיד אין לו רשות להורות אא"כ נטל רשות מרבו ואף אדם גדול כרב היה אסור לו להורות ולרין עד שנטל רשות מרבו, רבי כמ"ש שם ע"א, כי הוה נחית רב לבבל **אמר** ליה ר"ח לרבי, בן אחותי יורד לבבל וירה יורה, ידן ידן, יתיר בכורות אל יתיר. ובעאי הוא בירושלמי אם מבנים זקנים לדברים יחידים, כלומר אם נותנים לו רשות להורות בדברים יחידים, ופשט לה שממנים זקנים כלומר נותנים רשות להורות בדברים יחידים. ומסיק דמ"מ צריך הוא להיות ראוי לכל הדברים. ומשמע שבין להורות בכל סוגי הוראה ובין לדרון בכל עניני ממונות. ולא עוד אפילו הוא ת"ח בעל ידיעות עמוקות וראוי להורות בכל המרחק, אלא מעברתו חוסר גופני אינו ראוי לדרב ידוע, שוב אין נותנים לו רשות להורות. ומטעם לא פלוג, שתבא לתת רשות אף שחסרה לו ידיעת ההוראה, וכעובדא דריב"ל עם אותו תלמיד. וכן מסיק שנותנין לו רשות לתקופה ידועה מכי"ד. שהרי רב היה אפילו גדול מרבן גמליאל בנו של רבי ואעפ"כ היה צריך ליטול רשות ממנו ומבית דין להורות בדיני מומי בכורות. ומבואר עוד שאף שנפטר רבו צריך ליטול רשות מכי"ד שהרי רב היה צריך ליטול מר"ג ובית דינו לאחר פטירתו של רבו רבינו הקדוש.

ולא זכיתו להבין את פסוקו של רבינו הריב"ש בסיומן רע"א, הובא בהגהת הרמ"א יור"ד רמ"ב ס"ד, שאם כבר נפטר רבו וכן תלמיד חבר אין צריך ליטול רשות. ותמיה לי איך פירנס הריב"ש עובדא דרב עם רבן גמליאל שהיה אחרי פטירת רבו רבינו הקדוש. וגם היה לא רק תלמיד חבר לרי"ג אלא חבר לרי"ג, ואעפ"כ היה צריך ליטול ממנו רשות מרבן גמליאל ומבית דינו להורות במומי בכורות. ולשון הרמב"ם בהלכות סנהדרין פ"ו ה"ח, חכם מפלגא רשותא ביה הורות בכל התורה כולה, יש לכי"ד לסמוך אותו וליתן לו רשות לדרון ולא להורות באיסור והיתור. ואף שבגמרא מבואר שתלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו, ה"ה כשנטל רשות מכי"ד כמבואר מעובדא דרב ור"ג בנו של רבי. ברם לא זכיתו להבין דברי הרמב"ם שם, שמשמע שפירש כל הדינים של מינוי לדברים יחידים והוא שיהא ראוי לכל הדברים. וכן שממנים לזמן שהדומה הוא בסמיכה לסמוך שנקרא רבי שסמיכה לדרון דיני קנסות, ולא זכיתו להבין שסמיכה לדרון דיני קנסות לחוד ונטילת רשות לחוד, ומשמע שכל דינים אלו אמורים בנטילת רשות אף שאינו סמוך, וצ"ע.

ח"ל הרמב"ם בהלכות סנהדרין פ"ד ה"ב, וכיצד הוא הסמיכה לדרות קורין לו רבי ואומרים לו הרי את סמוך ויש לך רשות לדרון אפילו דיני קנסות עכ"ל. והנה כן הוא נוסח של סתם סמיכה כמו שיוצא לנו מהירושלמי כאן ששואל מהו למנות זקנים לדברים יחידים במקריס ידועים, וכ"ה לקמן השאלה מהו למנות זקנים לימים, מכאן שסתם מינוי הוא לתמיד. וכ"ה בסנהדרין י"ג, סמכין ליה בשמא ונותנים לו רשות לדרון דיני קנסות. ולא נזכר בבבלי מסמיכת זקנים לדברים יחידים. ומסיק שסמנים זקנים לדברים יחידים, ור"ל שהנתנת רשות היא מוגבלת אבל הוא סמוך וקורין לו רבי ולובש גולתא כזקן

עלי תמר — מסכת חגיגה

שקיבל רשות לכל הדברים ושוה לו בכל דבר. וראה מרב שר"ג לא נתן לו רשות להתיר בכורות אף שהיה זמן רב סמוך גמור מרבי והיה נקרא בשם רבי אבא כידוע. וכן בסנהדרין דף ה', שאמר ר"ח לרבי, בן אחותי יורד לבבל, וירה וירה, ידן ידן, יתיר בכורות אל יתיר. אף שהיה סמוך גמור מרבי כבר מזמן והיה חבר בבית דינו של רבי וחבר ועד מסדרי המשנה כמ"ש בסנהדרין ל"ו, וברשב"א ב"ק צ"ו עיי"ש. מ"מ בנוגע לנטילת רשות נתן לו רשות מוגבלת.

ובזמננו כותבים בהתרת הוראה שראוי להורות ככל רבני ישראל והר"ז נתנית רשות לכל הרברים. אפס אם אינו ראוי משום דהוה כבי בעיני לא מקפידין. ועיין בסנהדרין פ"א סוף ה"א, תני הסמיכות בשלשה תמן קרייה למגויא סמיכותא, הנה שהשם סמיכה לדרן דיני קנסות הוא ביטוי בבלי אבל בא"י היו קורין מינוי כמ"ש שם בגמרא, בראשונה היה כי"א ממנה את תלמידיו וכו', ובבבורים ריש פ"ג ובב"ד, וכן נטילת רשות להוראה בכבל היו קורין בשם סמיכות, כמ"ש בערוך ערך אב"י, בשם שו"ת רש"י ובנו ר"ה גאון וז"ל, ודאי כמו ששמעת כי רבי מחכמי א"י הסמוכים שם בסנהדרין שלהם, כמ"ש בסנהדרין י"ג דסמכין ליה וקרי ליה רבי ויהבין ליה רשותא למידן דיני קנסות. ורב מחכמי כבל הסמוכין בישיבות שלהם וכו'. ומעתה תראה שמנהג ליטא שלפני החורבן שקורין להתרת הוראה סמיכה הוא כפי מנהג בבל. אולם כפולין שלפני החורבן היה הביטוי "התרת הוראה" ובגאליציה שלפני החורבן היה הביטוי "הורמנא" ע"ש שקילנא הורמנא ורשותא והוא כביטוי הא"י.

והנה בהתרת הוראה שלנו סתם התרת הוראה היא לתמיד ולכל הדברים וכמו שהיתה סתם סמיכה בזמן התלמוד כנ"ל. ואעפ"כ נזכרו מקרים שהיו ממנים המו"ץ בעיר רח להורות תוראת איהא או הוראת בחלק אור"ה, וזה הניי קעיל נטילת רשות מוגבלת מסבות ידועות. אבל היה יודע להורות בכ"מ וכמו הסמיכה בזמן התלמוד. ראה לדוגמא בספר צמח לאברהם על הליקוט בקונטרס צמח השדה אות כ"ו, שהגמן אברהם בראשיתו היה בקאליש **מרנץ** בביהכנ"ס בדיני אור"ה כלבו אף שהיה כבר אז ידוע להכם מופלא ושר התורה ונזכר עוד מזה בכמה ספרים ולא נפנית לחפש.

אמר לו אינו מוסיף **לך** על מה שנתן **לך** אבא. צ"ב טעמו שלא להוסיף לו מסכות יותר, הרי רבי היה רבן של ישראל חברו של ר"ג ותלמידיו הגדול של אבוי והשתתף בועד עריכת המשנה כמ"ש בבבא"מ והרמב"ן במלחמות וברשב"א ב"ק צ"ו. ונראה שטעמו היה להיות נאמן לצוואת אביו נהוג נשיאותן ברמים כמ"ש בכתובות ק"ג, ואכן כן נהג אביו של רבי ורשב"א עם "מ ורנ" כמ"ש בסוף הוריות וזקנו ר"ג דיבנה כמ"ש בברכות כ"ח ובר"ה כ"ו, ואכן כנראה שהיו מתנגדים שיטתם בהנהגת הנשיאות כמו שהיו בהכרעות הבריות שם ובירושלמי בבררים כ"ה ר"מ כעס ופירש מכי"ד של רשב"ג, עיי"ש. ומפני שכן היה, רבי השאיר צוואה לבנו שלא יהיה מושפע משיטת המתנגדים להנהגה זאת, שהו היה עקרון בשלשלת הלל שיש לנהוג הנשיאות ברמים אפילו נגד חכמי ישראל הגדולים בכדי להגביר את מסכות והשפעת הנשיאות וכבודה על העם לטובת העם כולו. וזהו מה שדריק בלשורן איני מוסיף לך על מה שנתן לך אבא ולא אמר סתם איני מוסיף לך, שכן לחילה לו לסרב למלא משאלתו של רבן של ישראל אלא שנימק זה שהוא נאמן לצוואת אביו ואינו יכול להוסיף על מה שנתן לך אבא. כלומר מהעקרון לא להחליש השפעת הנשיאות. וחשש מהוספת מסכות לרב אנפי"ו שכוונתם להלך שכן התמזים ביכנו זה אחות. והתורה דרבי יהושע נכנע לר"ג בנוגע ליוה"כ שחל להיות בשבת ור"ג הופעת מהופעתו עד שעמד מכסאו ונשקו על ראשו ואמר לו שלום עליך רבי ותלמידו, רבי שלמדתני תורה ברבים ותלמידו שאני גזוז עליך גזירה ואתה מקיימה

^[1] הדפסה ביבוליציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

^[2] עלי תמר - מועד ג תמר, ישכר בן צבי עמוד מס: 239 הדופס ע"י אוצר החכמה

רלו

כתלמיד, אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים וכו'. מזה תראה שר"ג כוונתו היתה לשם שמים וכוה בב"מ נ"ט, בנוגע לגיסו ר"א הגדול, וכן רבי עם רפכ"י כמ"ש בתענית פ"ג ה"א עיי"ש, נפלאות מענוותנותו של רבינו הקדוש עיי"ש. והיסוד לזה, הקבלה בשלשלת הנשיאות לנהוג הנשיאות ברמים לטובת האומה כולה, וראה חתכת לזה דרבי הענותן ציוה כן בשעת פטירתו. ותראה שאפילו בנוגע לנשיאים האחרונים שלא היו מגדולי הדור בתורה והיו להם מתנגדים מן חכמי התורה, איתא בפסחים פ"ו ה"א, אמר ר"מ שמעתי מרבי יודן וכן למ רבנן מפני מה נוהגין בבית שלממן בכבוד, שלא ירבו מחלוקת בישראל, וכ"ה בב"מ נ"ט סוף ע"ב, עיי"ש.

ובמכ"א כתבתי טעם נוסף לעמדתו של ר"ג. שכן בכל הדרות היתה הסמיכה בתואר "רבי" ולדרון דיני קנסות אף ורק בא"י והיה מפורסם העיקרון שאין סמיכה בחז"ל. אולם רב יחיש הסמיכה אף בבבל בתואר "רב" גם בשם לדרן בדיני הודאות והולאות כמ"ש בערוך ערך אבוי ובפירוש ר"ח בפסחים פ"ו ע"ב, עיי"ש. ורבי שמואל בן עלי גאון בגדד כותב יש סמיכה בבבל להודאות והולאות וכ"ה מנהג ראשי ישיבות בבבל מימות רבינו רב ועד היום הזה, כנראה שר"ג ידע מרעיון זה של רב ולפיכך התנגד להרחיב סמכותו.

אע"ג דאת אמר ממנים זקנים לדברים יחידים והוא שיהא ראוי לכל הדברים. לשון הרמב"ם בהלכות סנהדרין פ"ד ה"ח, ויש להם למנות כל מי שירצו לדברים יחידים, והוא שיהיה ראוי לכל הדברים. כיצד, חכם מופלג שראוי להורות לכל התורה כולה יש לבית דין לסמוך אותו וליתן לו **רשות** לדרון ולא להורות באו"ה, או יתנו לו רשות באו"ה ולא לדרון דיני ממונות וכו'. ונ"ל שאעפ"י שלשון הרמב"ם הוא חכם מופלג שראוי להורות לכל התורה כולה, הרי בכלל זה הוא כל חכם שמסופק בכמה הוראות, ורק אחרי החיפוש והיגיעה או אפילו שיהיה צריך לשאול תורה מפי חכמי הדור המופלאים, ויורה כהלה בכל התורה באופן שיוורב בכל התורה על איסור אסור ועל היתר מותר ולא יצא מכשול מתחת ידו. שהרי ברור שאף בתקופת התלמוד חלק גדול מהסמוכים לא הגיעו למעלה גדולה מזו. וזהו דומני רוב הרבנים שבזמנינו. ועיין בטור ושו"ע יור"ד ס"א, שאף ששוחט צריך לידע כל הלכות שחיטה אינו צריך לדעת את כל חילוקי הדינים אלא אם אומר על דבר זה הייתי מסתפק בשאל קרינן ביה שפיר יודע, עד שיאמר על האסור מותר. ובכ"י שם בשם המדריך ריש חולין, שאף שאינו יודע דיקדוקי הדינים הרי הוא בכלל יודע, דהא חכמים נמי מספקא להו כמה מיילי בהלכות שחיטה, הלכך אינו צריך לידע כל הדקדוקים אף שידע לתת לב ע"כ. ונ"ל שה"ה בנוגע לסמיכת חכמים.

ורע"ב שם פ"ה בההיא עובדא דרי"ב ברי' דראב"ש אמרין שרבי אסמכתא שרבי וכו', וכן יומא הוה אמר לקרייה אנא אזיל. א"ל רבי חכים עבדי יתן וגולתא דדהבא פרסו עלך ורבי קרו לך ואת אמרת לקרייתי אנא אזיל. ופירש רש"י שרבי אסמכיה שהיו קורין אותו רבי כדי שיקנא וישים לבו על תלמוד תורה. משמע שיתכן להסמיך בתואר רבי אף שאינו יודע להורות ורק כדי להלחיק את לבו לת"ח ובסופו של דבר יגיע למעלת חכם. וכן משמע ביבורים פ"ג ה"ג, באלו דתמנני בכסף שלא היה חכים ולא היה יודע להורות, ומפני כן אין עומדים מפניו ואין קורין אותו רבי וכו', עיי"ש. וצ"ב ואף מינו אותם בתואר רבי ואטו הסומכים אנשי שקר ומרמה היו כדי לבצוע בצע, אתמהא. אולם לפי הגי'ל יש לומר שאפ"ל שסמוך אותם היה בדרתם שבסופו של דבר יתחכמו בתורה וביצאת ה"ה ויבטחו שלא לשהא יבואו לשמה, וכהנ"א עובדא דרי"ב בריה דר"א בר"ש. אולם ראיתי במארי כ"מ שם שכתב, שרבי השליטו בתורה ובחכמה ואח"כ סמכו בתואר רבי. ברם מהגמרא שם משמע כפירוש רש"י עיי"ש, וצ"ע בזה.

עלי תמר — מסכת חגיגה

ורע שאנו רואים מ.אן השקפת רז"ל שכל מקצועות התורה וההוראה קשורים זה בזה ואין להפריד ביניהם. ויש להצטער שבזמן האחרון נתחדש כאן בא"י השיפוט הרבני שמפריד בין הוראה באו"ה ובין הוראה בדר"מ ולא עוד אלא שהראשון מתמנה ע"י הקהלה או המועצה הדתית והשני ע"י הממשלה. ומה שעוד יותר גרוע שהדין או השופט מקבל מעשרות מי שיש ויותר מהמורה בהוראת או"ה ובתוצאה מזה הת"ח הצעירים פונים רק לחי"מ ומסיחים דעתם מאחי"ת ויר"ד. וכבר נראו אותותיו בשוק הספרים שספרי הוראה, התב"ש והבית אפרים והפליתי וכדומה כמעט מונחים בקרן זזית ואין דורש ומבקש, והספרים במקצוע החי"מ ואה"ע מחירים עלה כי הצעירים רואים בסדר נויקין סדר ישועות פשוטו כמשמעו, שממנו תבא להם הירשעה. ואם אמרו חז"ל הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות, ישנה הרגשה בלתי נעימה כאילו הגירסא היא בכיכול, הרוצה שיעשיר יעסוק בד"מ, וב"ק יוצאת ואומרת אוי לנו מעלבונה של הוראה. והלואי שגדולי הדור יתנו לבם ע"ז בעוד מועד שלא ירד מקצוע ההוראה פלאים, וכמאמר הנביא לא זכרה אחריתה ותרד פלאים.

דהוה כבי בעינינו ולא הוה יכול ממניתיה. פירש קה"ע שהיה סומא באחת מעיניו ולא היה יכול למנותו לכולן שסומא פסול מחליצה. ופירושו כהנה, שסומא מאן דכר שמיה. ובכי בעיני אינו אלא מום בעין שע"כ תורה ראייתו, ובכ"ה כשר לחליצה, וכמ"ש בשו"ת נו"ב מהדו"ת אבה"עו קנ"א. ובנדרים פ"י ה"ח פירש קה"ע והפנ"מ לפי הגירסא שם, דהוי גב"י בעיניו, שהיה לו גבן בעיניו, והוא בע"מ. ואכן בערוך פירש שהוא כמו חרין בעין שביקרא כ"ב כ"ב, עזרת או שבור או חרין. ותרגם כי"ע, דסמי דחביר או דגב"י. הוא מבואר שחרין בעין אינו סומא אלא מום בעין שש"י כהה ראייתו, ובכה"ג כשר לחליצה. אולם בנדרים פ"ט ה"א אמרין, רבי ירמיה כד לא הוה בעי מידן, אמר עיני כהיאי, ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע, הקיש ריבים לנגעים מה נגעים לכל מראה עיני הכהן, אף ריבים לכל מראה עיני הכהן. ומעתה יתכן שדעת ריב"ל הוא כדעת ר"י ומפני כן לא היה יכול לדרן אף בד"מ כיחיד מומחה. ועיין מ"ש בנדרים שם. ונראה לפרש שאנו ראוי לראות כתמים ולראות מומי בכורות מפאת שראייתו לקיה.

וראייתו ביריב"ז שכתב: וז"ל: שאין סומא באחת מעיניו ראוי להיות כן הסנהדרין דכתיב כולך יפה רעיתי ומום אין בך וכו' ולפיכך אין סומכין אותו אפילו לדיני ממונות עכ"ל. וכן נראה שפירש הפנ"מ בנדרים. ברם פירושם צ"ע שלפי דבריהם אין סומכין מי שיש בו מום, והוא חידוש שנראה שדווקא הסנהדרין צריכין להיות מגויקין מכל מומי גוף אבל לא סמוך, וכן משמע ברמב"ם פ"ב ה"ו וז"ל: כשם שבית דין (סנהדרין) מגויקין בצדק כן צריכין להיות מגויקין מכל מומי גוף וכו', בית דין של שלשה אנפי"ו שאין מקדקקין בהם בכל הדברים וכו', הרי שב"ד"ן של שלשה שהן סמוכין אין צריכין להיות מגויקין ממומי הגוף.

הדא אמרה הראוי לכל הדברים ראוי לדרב אחד וכו'. כתב הר"מ יור"ד רמ"ב סק"ד: וכן הרמב"ם בהלכות סנהדרין פ"ד, יש לב"ד לסמוך לדברים יחידים והוא שיהיה ראוי לכל הדברים וכו', ונראה שזה דרוק בימיהם שנהוג דין סמיכה אבל סמיכה של זמן הוה אינו כלום אלא נטילת רשות בעלמא ולמה שראוי ראוי עכ"ל, וכ"ה שם בהגהת הרמ"א ס"י"ד ובש"ך עיי"ש. וכן משמע בסנהדרין ה', תני באותה שעה גזרו תלמיא דא יורה אלא נטל רשות מרבו, ואינו במשמע שמיייר מתלמידי שהוה חכם מופלג שיהא ראוי להורות כולה כולה כמ"ש ברמב"ם בפ"ד ה"ח, ואעפ"כ אם נטל רשות מרבו מותר להורות, א"י שאני סמיכה מנטילת רשות, וכן משמע ברמב"ם שכל הלכות אלו לא נאמרו רק בסמיכה, עיי"ש. אמנם הרמ"א צריך להשמיענו שלא תאמר

^[1] הדפסה ביבוליציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

^[2] עלי תמר - מועד ג תמר, ישכר בן צבי עמוד מס: 240 הדופס ע"י אוצר החכמה

פ"א ה"ח

שגם סמיכה של זמננו הוא גדר של סמיכה ולפיכך הוא אומר ששם זה אינו משמש כלום שבאמת אינו אלא נטילה רשות בעלמא. ואכן בפולין שלפני החורבן לא היו מכנים אותה בשם סמיכה אלא בשם התרת הוראה ובגלילציעא בשם הורמנא.

וראתי בשו"ת עמודי אש להרב ר"י איזנשטיין סימן ט"ו אות א, שהעיר לנכון שהרמ"א סותר עצמו שכן בשו"ת הרמ"א סימן כ"ד משוה התרת הוראה שלנו לסמיכה שבזמן התלמוד ומפני כן כתב שאין לתת התרת הוראה לשותקי מפני שאינו יכול לדון בחליצה כמ"ש בא"ע סימן קס"ט. והנה בשו"ת הרמ"א דפוס ווראשא הרמ"ח הפסיקא עודד דהרי כתב הרמב"ם דאין סומכין לחצאין וכו', מוקפת בשני עיגולים כאלו הם סימני מחיקה וא"י מי עשהו. והנה כתב הרמ"א עוד שם ומה שכתב מר מדברי הרמב"ם שסומכין לחצאין, הנה אני אומר שאין זמננו זה כזמנים שלא הורו אלא ברשות רבם והיו נוהגין בכך ולמה שהותרו הותרו והיה מורא רבם כמורא שמים עליהם. אבל בזמננו זה שאין בודקין מספר תורה ולמעלה וכל מי שנקרא בשם מורינו הוא הותר כלל דבר ואין צורך לרשות אחרת נראה דאין להכשירו לחצאין עכ"ל. והנה כאמור בד"מ ושו"ע חזר בו ופסק שסומכין או נותנים רשות לחצאים. ואכן בסיומן כ"ג כתב לו הגאון רש"י קצנאנלוביגן: לדעתו הקלושה אם הוא ראוי בעינינו לסמיכה ללא הפגם הזה (שהוא שותק) אף על דעת מעלה שהוא פוסל לדון בחליצה אין הוריהורו בשביל אלה, והרמב"ם כתב בהלכות סנהדרין שלכתחילה סומכין לחצאין ומעשה רב יוכיח, עכ"ל. אף שדבריו תמוהין שהרי הרמב"ם כתב בדיוק להיפוך וכמ"ש בירושלמי, והעירו ע"ז הרמ"א בסיומן כ"ד, מ"מ מדבריו אנו למדים שהיה נהוג בימינו מעשה בר שהיו נוטנין רשות לחצאין משה שהיה ראוי, ומפני שאין להשוות התרת הוראה לסמיכה בזמן התלמוד וכמו שכתב הדרכי משה. וכנראה שפגמי זה חזר בו הרמ"א בד"מ ובשו"ע, שכ"מ שהלכה ופופת בידך צא וראה האין הציבור נוהג ונהוג, כמ"ש בפאה פ"ו ה"ה. ולשון הרמב"ם, כיצד, חכם מופלא שראוי להורות לכל התורה כולה יש לבד"ו לסמוך אותו וכו'. ונראה שאם אחר שסמכוהו שכן תורה ואינו ראוי להורות לכל התורה, אעפ"כ אין מסלקין אותו מחזקת סמוך. וראיה לזה מסנהדרין ל', ברבי יוסי ברבי חנינא דלא קא מסתייע מילתא למסמכיה, וימא חזא אמר ר"י מי איכא ידיע הלכה כרביק, א"ל ר"ש בן אליקים דין ידע, א"ל לימא, אמר ליה לסמכיה מר ברישא, סמכיה. א"ל כיצד שמעת, א"ל כך שמעתי וכו'. א"ל לזה הוצרכתיו וכו', א"ל הואיל ועלית לא תדר. אמר ר"ז ש"מ גברא רבא כיון דסמיך סמך. הנה אף שלכתחילה לא היה סמכו מפני שלא היה מוצאו שהוא ראוי להורות בדבר זה אעפ"כ כיון דסמיך סמין. ועוד ראיא מהוריות י"ג, נימא גלי להישכ"ב עונקצים דלית ליה וכוין דלא גמר נימא ליה מי ימלא גבורות ה' שיעם כל תהלתו, לא נאה למלא גבורות ה' מי שיכול להשמיע כל תהלתו. וקשה והאין היה סמוך כיון שלא ידע בעוקצין, איז ידע היה אלא ששכחה ומפני כן רצו להעבירו מנשיאותו אבל לא פסלוהו כסמוך, משמע שאף ששכח אמרינן כיון דסמיך סמין. ועיין כה"ג במאירי סנהדרין ל"ו, שאנע"י שאין מושיבין זקן בסנהדרין לדון ד"נ אבל אם הושיבנהו כשהוא בחזר אעפ"י שחזקין דן כדרכו וכו' עיי"ש, ובגה"ש בירושלמי שם ה"ו בשם הרשב"א, עיי"ש. ויחזק עוד שהוא רק לתתחילה אבל בדיעבד או בשעת הדחק שיש צורך בדבר יתכן לסמוך אף מי שאינו חכם מופלא להורות בכל התורה כולה.

וראה לזה מב"מ פ"ו, גבי רבי יוסי ברבי יהודה אין שמעון שסמכו רבי כדי שיקאו וישם לבו על ת"ת כמי שברש"י שם ואמר ליה חכמים עבדו יתיך וגולתא דרבהא פרסי עלך ורבי קרו לך, ותגדל בתורה את"כ, עיי"ש. ודוחק לומר שהסמיכה לא היתה אלא לפניו ולא היה דינו כסמוך. ועיין עוד בסנהדרין פ"י ה"ב, שמסך דוד תשעים אלה

פ"א ה"ח

ביום אחד כשהעלה הארון מקרית יערים, ונעלם מהם מקרא שתינוקות של בית רבן יורעין אותו, ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו, והם הרכיבו הארון בעגלה, עיי"ש, ובמדרש במדבר רבה פ"ד ס"כ.

וג"ל עוד שאף להפוסקים הסוברים שסומא פסול לד"מ מ"מ אם נסתמא אח"כ יש להם להציבור לקבל עליהם שידון אותם וכשיקבלוהו עליהם הבע"ד אף סומא דן כמ"ש במאירי סנהדרין ל"ד ע"ב, עיי"ש. ומעולם לא שמענו שהורידו רב נסתמא מלדין וכו' בשו"ת תורת חיים ח"ג ע"ג להגאון מהר"ש משאלונקי ז"ל, וכתב שם ששני רבנים גדולים בעון הדור לכו בעורון עינים ונשארו על מכונם ולא שמענו מי שעכב על ידם. והיסוד לזה הוא הגמרא בברכות כ"ח היכי ניעבד ליעבריה גמירי מעלין בקודש ואין מורדין.

והגר"ש סלאנט בירושלים הרה"ג ד"מ בחברון דנו אף כשהיו מאורי עינים מפני שהציבור קבלם עליהם. וכן שמענו מכמה רבנים ולא עוד אלא אפילו אם הרכ מסכים לזה אם כנחו אז כחו עתה לדון אין להורידו שהרי ראב"ע הסכים שיקבל ר"ג הנשיאות ואעפ"כ לא הורידוהו. ולשון הירושלמי שם. אעפ"י שאמר ראב"ע אני ואתם נשכים לתתחו של ר"ג, אעפ"כ לא הורידוהו מגדולתו אלא מינו אותו אב ביד.

מָחוּ למנות זקנים לימים. מספֿק'ל מֿשום ד"ל גמירי דמעלין בקודש ואין מורדין. ומסיק דמננים והטעם שכל שהנתנו עמו תנאי מראש שהוא רק לימים אין בזה משום הורדה, וכמו בעבור קלף לס"ת דמתני תנאי ואין בו משום הורדה. וכ' בסנהדרין ה' ע"ב כי תנאי מאי, ת"ש דאמר ליה ר"י לרשב"א הרי את בשרשתו דעד שנתבא אצלנו. ואף דבעובדא של ראב"ע הוא קבל בחשבון מראש שיעבירו אותו ואעפ"כ אמרינן גמירי דמעלין בקודש וכו'. וכמ"ש בברכות שם, דאמרה ליה דביתהו דילמא מעבירין לך, אמר לה לשמשא איניש יומא חדא בכסא דמגקורו ואתמר מיתב. מ"מ לא היה תנאי מפורש בזה והיה הדבר רק בגדר ספק אלא בתנאי מפורש אין בו משום הורדה. ועיין בזה בשו"ת חת"ס אורח סימן ר"ו, ובשו"ת אמרי אש יו"ד סימן צ"ה. ומ"מ נראה דנשאר סמוך וקורין לו רבי אף לאחר גמר זמן המינוי.

דכתב לי חזא איגרא דאיקר נפק לפרנסתי לארעא ברייתא וכו'. קשה דמשמע שביקש כתב המלצה שעל ידה ימצא פרנסתו ולבסוף קיבל כתב מינוי למשרה חשובה כזאת שהוא שליח הנשיא ומיפיה כח ממנו לסדר כל הענינים בגולה כמו הנשיא עצמו. ועוד למנות אדם למשרה גדולה כזאת הרי הוא מתפקידו של הנשיא לדאוג לזה ולא שיעורר ע"ז רחב"א. ונראה שכן היה נהוג הנשיא מינה למשרה חשובה זאת אנשים גדולים, ומכשרה ע"ז היו קשורות הכנסות ידעותו ורחב"א בקש מר"א שישתדל אצל הנשיא שהוא יהיה המרעמר ועי"ז ימצא פרנסתו. והדברים שהיה עליו לסדר כבא כת הנשיא היו נכראה כל צרכי הקהלות בגולה. למנות סופרים, משנים, חונים, ושאר צרכי הקהלות בהוראה ודי"מ וכו'. וכדלעיל בה"ש רש"י נשיאה שלח לרחביא ולר"א ולר"א למיעבר בקרייתא דירשאל למתקנה לון ספרין ומתגירין וכו'. ועיין במגילת פ"ג ה"א, שרחב"א אזל לחמיץ ויהבו ליה פריטין למפלגא ליתמא ולארמלתא וכו', עיי"ש. נראה ג"כ שאסף סכפים למוסדות ידועים כב"כ הנשיא ומיופה ממנו לכל ענינים שכאלו. וכן בפאה פ"ח ה"ו חזר ר"א מקים ארונקין נראה יפוי רב כותוקי יפוי רב שיקביל מן הנשיא ע"ז. אולם עיין בפאה שם הלכה ח', עבדון כל היה פרנסה דאיקר, שביאורו שנתנו לו שכר של כבוד. א"כ נראה שאדם סוסר עניני הקהלה בגולה בב"כ הנשיא היו עבדין ליה פרנסה דאיקר בהבנת תודה על פעולותיו החשובות בעד הציבור. ועיין בעה"ש ערך איקר

פ"א ה"ח

שפירשוהו הוא בל"ס דרורן של כבוד והוא כמ"ש. ועיין במו"ק פ"ג ה"א, שמעון בר אבא אתא לגבי רבי חנינא א"ל כתוב לי חדא איגרא דאיקר ניפוק לפרנסתי, נראה ג"כ שלא היתה כוונתו לקבל לחם חסד שהרי הוא אומר בפירוש ניפוק לפרנסתי, ועיין בב"מ פ"ב ה"ג שרשב"א לא רצה לקבל מתנות אלא שבקש כתב המלצה שהוא רב פעלים ובקי בהלכה והוגה דרכומו, ועי"כ דרש בציבור ולימד להם תורה והוראה ואולי גם פעל לטובת הישיבה בא"י שר"ח עמד בראשה כמ"ש בכתובות ק"ג, ועי"כ קבל פרנסה דאיקר, כלומר שכר כבוד, בעד פעולותיו החשובות לטובת הציבור. והנה רחב"א ביקש איגרא דיקר כתב המלצה פשוט כמו אחיו רשב"א מר"ח אולם בוודאי הופתע כשקבל כתב מינוי מהנשרת שהוא ב"כ הנשיא.

עוד נראה ענינו כמו במו"ק י"ח, וכותבין במועד איגרות של רשות, ופירשו הגאונים הובא בארצה"ג שם, שהוא כתב שכותב ירש גלותא לשופט ונתן לו רשות לילך ולדון או ללמד לישראל איסור והיתר ולהורות להן דברי תורה, והוא מלשון רשות ורבנות. ובספר הגייר **הַגְּמִי"ח** ח"א עמוד ק"ה מס"ס, ושמו שלשון ארמי פתקא דרשותא דרבנותא. אבל בירושלמי שם מפרש אגרות רשות זו שאלית שלום. אולם בא"י היו קורין איגרא דיקר למה שהיו קורין כבבל פתקא דרשותא דרבנותא, שענינו היה מיופה כח מהנשיא, לשון ולהורות וללמד, כמ"ש בקטע מאגרת הכבוד זו, הרי שלחנו לכס אדם גדול שלוחינו וכיוצא בנו עד שהוא מגיע אצלינו. ואגרת איקר כזו משעה ג"ס למקור הכנסות לבעליה, וזה דלא כמ"ש קה"ע ועיין בפנ"מ בנדרים.

פייסיה. משמע שהיו לר"י נשיאה תרעומות נגדו. וי"ל ע"פ המבואר במע"ש פ"ה ה"ג, ר"ח ב"א הורו על גרמיה לצאת לחו"ל בגין דלא מיסב מעשר אע"פ שהיה כהן וישנם דעות שמעשר ראשון אף לכהן. ויתכן מפני כן טענתו של ר"י נשיאה היתה שלא יצא לחו"ל וביחוד הוא שהיה כהן שאין מן הראוי לצאת לארץ עממם וכמ"ש בברכות פ"א ה"א. ולפיכך היה צריך ר"א לפייסו שמפני גדול חסידותו וצדקותו אינו רוצה לא ליטול מעשר שחושש שמע"ז רק ללוי, וגם אינו רוצה לקחת מתנת כו"ד שרצו לפרנסו.

עד שהוא מגיע אצלנו. ובסנהדרין ה' נקרא זה תנינת רשות על תנאי, ובפירוש ר"ח שם על תנאי עד שהוא מגיע אצלנו, עיי"ש.

הרי שלחנו לכם אדם גדול, ומה הוא גדולתו שאינו בוש לומר לא שמעתי. משמע שהוא אדם יותר גדול מסתם חכם. וקשה הרי זו מרתו של כל חכם, כמו ששינוי באבות פ"ה, שבעה דברים בחכם וגו'. ועל מה לא שבת, אמר לא שמעתי ולפולחנים בגולם. ופירשו המאירי והמגן אבות, כלומר שאנע"י שיש בידי להשיב בה מסכתו, מ"מ אינו רוצה לומר קבלו דעתי אלא אומר להם שלא קבל דבר זה מרבו. ואם יהיו אח"כ שואלים אותו על סברתו אומר להם דעתו והם יעשו כרצונם. וכזה קשה בתורת חכנים שמני, וישמע משה ויטב בעיניו, הודה מיד ולא בוש לומר לא שמעתי, וכ"ה ברש"י שם עפ"י הספרא (כ"ה ברש"י כת"י ודפוסי) קדומים אלא שיש שם הסופא מאוחרת עפ"י זבחים ק"א, עיין ברש"י הוצאת ברלינר) וקשה גם כן מהו רבותא דמשה. וי"ל דמה ששינוי באבות הוא כמה שנוגע למר"מ בהלכה בשהמ"ד, אבל רחב"א שצא לחו"ל באיגרא דיקר מהנשיא וכתב להם ליתא איכא נשחך גדול שלוחינו וכו' להורות הוראות לאנשי הגולה, הריז עז נוצה ונסיח של ברשה שיאמר לא שמעתי, ואם אמר כן ואינו בוש הרי הוא אדם גדול. וכזה במשה שנתעלמה ממנו ההלכה וקצף עליהם שעשו שלא כהלכה. הריז רבותא אף במשה שטעה בסברה ואעפ"כ הודה ולא בוש לומר לא שמעתי.

פ"א ה"ח

ובמג"א בית רענן שם, שזוהי מרתו של חכם שעל מה שאינו יודע אומר איני יודע כמ"ש בריש ברכות, למד לשונך לומר איני יודע שזא תתברר ותאחו ע"כ. ולשון זה צ"ב שהיה לו לומר על מה שאיך יודע תאמר איני יודע, אבל הלשון, למד לשונך לומר איני יודע, משמע שיש לך ללמד ולחנך הלשון על זה שכן סתם ב"א נוטה לומר לכל דבר ששואלים אותו יודע אעפ"י שאינו יודע כדי להתכבד לפני המון שהוא יודע כל דבר. וכ"ה במג"א שם והגולם שיש לו סברה בדבר אעפ"י שאינו יודע אותה על בוריה, תולה אותה בשמועה מרבותיו כבדי שיקבלו ממנו, עיי"ש. ועפ"י יש לכאר בפסחים ק"יב, חמשה דברים צוה ר"ע את רשב"י כשהיה חבוש בבית אסורים, א"ל רבי למדני תורה, אמר איני מלמדך. אמר לו אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחאי אבא ומוסרך למלכות. א"ל בני יותר ממה שהעגל רוצה לניוק הפרה רוצה להניק. אמר לו ומי בסכנה, והלא עגל בסכנה. אמר לו אם בקשת ליחנך יתלה באילן גדול וכו'. והנה תמוה וכי יעלה על הדעת דרשב"י יאמר לרבו הגדול, וגדול כל הדורות, אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחאי אבא ומוסרך למלכות, חלילה לפה קרוש שיאמר דבר זה. אולם מצאתי בכלכו סימן ק"יח שגידסתו כן הוא, א"ל רבי למדני תורה, אמר איני מלמדך ואם אני מלמדך סוף אתה נמסר למלכות וכו'. וגירסא זו טבעית ומובנת. דר"ע סרב ללמדו מפני הסכנה שלא ימסר רשב"י למלכות. ואף לפי גירסתנו המפורש כן הוא וה"פ אמר איני מלמדך א"ל ח"א עמוד ק"ה מס"ס, ואמר ליחואי אבא. ובאן יש להעמיד פסיק דאמר לו יוחאי אבא הוא בעל השפעה במלכות הרשעה ואם אני אומר ליוחאי אבא שאין אתה רוצה ללמדני לא יעשה מאמץ על אנושי החיצול. וע"ז השיב ר"ע ומוסרך למלכות, האם אבא שלך ימסור אותך למלכות בגלל לימוד תורה שאלמדך בתמיה, בוודאי שכן יעשה כן ויצדיק אותי כשע"י רוצה להציל מהסכנה. ונראה חשקו ללמוד ממנו א"ל ומי בסכנה העגל, וא"כ רוצה אני ללמוד אצלך אף שאני מכניס עצמי בסכנה.

ועכשיו אבאר המאמר א"ל אם בקשת ליחנך יתלה באילן גדול, כלומר אף שאין זו מרת חכם לתלות הלכה בגדול ממה שלא שמע ולא קיבל ממנו ורק יכול לומר שזוהי דעתו הפרטית ואם ירצו יקבלו ואם לא לא. ברם, כמו שהנביא אסור לו לכבוש נבואות כך אסור לחכם לכבוש דעתו בהלכה, ובאם יודע שבגלל גאוות ניצוח ושררה וקנאה בצורך שכלם העיקש והעקום יסרבו לקבל הלכה ממנו, אז כהוראת שעה למנוע עוות הדין וסילוק ההלכה מותר לו ואף חייב לתלות ההלכה בגדול גדול כדי לקיים ההוראה וההלכה הישרה, שבוודאי מסכים עמו האילן הגדול שהוא תומך עליו וברשותו ובציוויו הוא עושה כן וכלפי שמיא גליא מי הוא הפוסק שפוסק לשם שמים. וכן העתיק להלכה מאמר זה המג"א סימן קנ"ו ס"קכ, והוא בבחינת עת לעשות לה' הפרו תורתך. וזה הוא חידוש הלכה של ר"ע שמסרה לתלמידו רשב"י.

ועכשיו נחזור למה שהתחלנו, הדספרא ורש"י טובעים המאמר הודה ולא בוש לומר לא שמעתי, אולם לשון תלמודינו בזבחים ק"א, וישמע משה ויטב בעיניו, לא בוש משה לומר לא שמעתי אלא אמר שמעתי ושכחתי (ה"כ בדי"ס), ומשמע דה"ל לא בוש משה להציל כבודו אלא כך אמר שמעתי ושכחתי. יוצא מזה שבושה יותר לומר שמעתי ושכחתי מלומר לא שמעתי. והרי אמרו במנחות צ"ט, כל השוכח דבר אחר ממשנתו עובר בשלישה לאוין. אולם דעת הספרי וזוטא והספרי ר"ש חוקק אינו כן. וז"ל הספרי וזוטא, ש"א שלוא אלא הלל באיזה לובש פרה נישפת, אמר להם בבבדי דה"ל כ"ה, א"ל אינה נשרפת אלא בבגדי לבן. א"ל אני ראתיה את יהושע כן פרחיה ששרפה בבגדי כה"ג וכו', מי יוכיח, א"ל לך לתורה, מי שרף פרה ראשונה, א"ל אלעזר, א"ל וכי לובש אלעזר בגדי כהן גדול בימי אביו. אמר להם הלל

^[1] תלמודה בירושלמית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התלכה

פ"א ה"ח
אלא מן החלמוד. מבואר דעת הירושלמי שמורין ההלכה מן תלמוד הירושלמי, אולם בבב"ק ק"ל ע"ב שנינו להיפך. ת"ד, אין למדין הלכה לא מפי תלמוד (מלת לימוד הכתובה בבבלי, היא שיבוש מן שיבושי הצנזורה, ראה בדר"ס) ועיי"ש בפירוש רשב"ם. וגי'ל שיש הבדל בין תלמוד בבלי, לתלמוד ירושלמי. כי הנה זה לשון הר"י מיגאש בבב"ש, וזה הלמוד המלמד, שהלכה למעשה היא, שלא נכתב אלא אחרי העיון ודיקדוק, בכמה דורות, ולאחר כמה מהדוריו, וכאלו אמרו לנו כן הלכה למעשה, שהרי לעשות בו מעשה כתבואה עכ"ל. וכ"ה ברשב"ם שם אבל בהלכות הפסוקות בדבריו האמוראין ודאי סמכינן, דכיין שפסקין וכתבים רב איש ורבינא שהם סוף הוראה ודאי עלייהו סמכינן וכו', וכ"ש שיש לנו לסמוך על הלכות הכתובות בגמרא כמו שסדרן רב אשי וכו'.

וכונתו כמו שכתב הר"י מיגאש, דמה שאמרת הגמרא בבב"אין למדין הלכה מפי תלמוד, הינו ממהדורות קודמות לפני רבינא ורב אשי, אבל על מהדורות רבינא ורב אשי סוף הוראה בודאי שסמכינן עליה שהיא הכרעת ההלכה האחרונה וסוף הוראה. אולם התלמוד ירושלמי מלכתחילה להוראה נכתב, הלכה למעשה בימי רבי יוחנן מסדר תלמוד ירושלמי, אלא שנתוסף עליו הוראות ובריייתות ושמועות ופספולי אמוראים, כמ"ש רש"ג באגרותו בענין הבבלי, ומתחלת סידורו של תלמוד ירושלמי עד חתימתו להוראה נכתב להלכה למעשה. וכוה תבין למה נקרא בפי הראשונים, ר"י מסדר תלמוד ירושלמי, אף שנתוסף עליו תורת האמוראים מכמה דורות אחריו, שהרי בעקרו נכתב להוראה מהמסדר הראשון ר"י, ונקיא על שמו רק שנתווסף עליו דור אחר דור, אבל לא קבלו צורה חדשה ופנים חדשות. ומשא"כ המסדרים של תלמוד בבלי הוא רב אשי ורבינא במהדורה חדשה אחרונה, נכתב בצורה חדשה ופנים חדשות ביחס למהדורות הקודמות, ולפיכך נתיחס להם מסדרי המהדורה האחרונה, היא המהדורה שלנו, שסדרו רבינא ורב אשי. [[]^{דרוש מקור]}

אין למדין מן ההורייא. בבב"ב ק"ל ע"ב, אין למדין הלכה לא מפי תלמוד ולא מפי מעשה עד שיאמרו לו הלכה למעשה. ובירושלמי נדה פ"ב ה"ז מבואר דר"ח לא הורה עד ששמע הלכה זו הלכה למעשה ג"פ. וי"ל שהיתה זו והיות חסידיות אבל לפי ההלכה די ששמע הלכה למעשה פעם אחת. והבי' ביר"ד סימן רמ"ב, דה"י גרסינן בירושלמי פ"ב כל הדי, הביא רבינו הירושלמי ומסיק, מביא נ"י ללמוד כמה יש ליהדר להורות בדבר שאינו ברור לו מאד עד שיצטרף עמו חכמי העיר כמו שצירף ר"ח את ר"י ורשב"ל כשלא שמע מפי רבי אלא ב"פ, עיי"ש. וזה אילו שהם מיראי הוראה, אבל מעיקר הדין משמע מגמרא בבב"הי"ל, שלוש שמואל הלכה למעשה פ"א ה"ח. ובב"י שם הביא הירושלמי מרי"ק סוף פ"א היי, ר"מ איתבר ליה עוקא דטולמיה, שלא לרבי יונה אביו ושרא ליה, אפילו כן א"ל פוק חמי דור סבא וסמך עליה. נפק ואשכח ר"י בר כהנא ושאל ליה ושרא ליה. ואפשר לפרש דרבי יונה קבל מרבו הלכה למעשה רק פעם אחת ומפני כן צרף את רבי מנא בנו ור"ב ב"ב, וכמו ר"י שצריך ר"י ורשב"ל כן אין הלכה מתבחרת בפחות משלשה כמ"ש בסנהדרין פ"ב סוף ה"ה, ועיי"ש בבב"י. ועמ"ש בשביעית פ"ו ה"א ובעז"ז פ"א ה"ד, עיי"ש.

הכל מודים שאין למדים מן המעשה. וכ"ה בבב"ב ק"ל ע"ב, אין למדין הלכה מפי מעשה עד שיאמרו לו שהוא הלכה למעשה. ועיי"ש במסורת הש"ס, שציין הגר"י ברלין לברכות כ"ד, וש"נ. ופירש רשב"ם, אם יראה רבו עושה מעשה אל יקבע הלכה בכך, דשמא טעה בטעם של פס"ד של אותו מעשה, והרבה טועין בדבר הלימוד, כדאמרין והא דפלוני לאו בפירוש איתמר, אלא מכללא איתמר, יטעה בסברא וכו'.

עלי תמר — מסכת חגיגה

אולם בירושלמי כאן מגביל מאמר זה, א"ל ר"מ הדה דאת אמר וכו'. ובגדה פ"ב ה"ז, אומר רבי חנינא, ייתי עלי אם לא כל מעשה שהייתי עושה, אם לא שמעתי אותו מרבי הלכה כשעזרת ראשי, ולמעשה שלוש פעמים וכו', הנה אף דשמע מרבי הלכה למעשה, ובודאי באה דסבר, ובהא דלא פליג, אפעי"ב, ר"ח בחסידותו המופלגת, חשש שמא לא דקדק יפה, והיריש חכמים שטועין בטעם של פס"ד, ולפיכך לא הוציא פס"ד, הלכה למעשה, עד ששמע מרבי ג"פ הלכה למעשה, שג"פ הוא חזקה שדקדק מרבי יפה יפה. ועיין בפסיקא הקודמת.

ר"א בשם ר"י כל האיסורין שריבה עליהם שוגג מותר מזיד אסור. עמ"ש בביאורו בתרומות.

כשם שמצווה לומר על דבר שהוא נעשה כך מצווה שלא לומר על דבר שאינו נעשה. וביבימות ס"ה ע"ב דבר שאינו נשמע, ובערכין ט"ז ע"ב, עד היכן תוכחה, רב אמר עד הכאה ושמואל אמר עד קללה ור"י אמר עד ניפיה וכו', ובא"ח סימן תר"ח ס"ב בהגה בשם הר"ן, ואם יודע שאין דבריו נשמעים לא יאמר ברכים להוכיחם רק פעם אחת, אולי ישמעו, או כדי שלא יאמרו שלא הוכיחם על העברה, אבל לא ירבה בתוכחות דכשם שמצווה לומר וכו'. אבל ביחיד חייב להוכיח עד שיכנו או יקללו, ובוה מיושבת הסתירה בין שתי הגמרות, פני ולכאורה קשה, הרי ישעיה אמר, גוי נתתי למכים ולחיי למורטים, פני לא הסתרי מכלימה ורוק וגו' כמ"ש בישעיה ו' 1, ושם היה תוכחה לרבים, ומ"מ הוכיח ברכים אף שזכיהו על הלחי. ואת ירמיהו השליכו **לבור כמ"ש בסוף ירמיהו**, ואת זכריה כהן ונביא הרגו **בעזרה כמ"ש** בדברי הימים ב' כ"ד כ"א, וכמ"ש בריק"ד פ"ה פסיקא נחמו. וי"ל ששם חלק גדול מהציבור היו נשמעים לנביאים ורק זדים אורורים היו עושים את הדברים האלו, ומפני כן המשיכו הנביאים להוכיח את הרבים. וטעם המצווה שלא יאמר רב ר שנינו נשמע או שלא נעשה ג"ל עפ"י ב"ב ס' ע"ב וכתוס' שם, דבדבר שידועים בברור שלא יקבלו אמרין מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מיידיין, וכ"ה בתוס' שבת ג"ה ע"א ד"ה ואף ע"ג עיי"ש. ויש הבדל בין דעת הירושלמי לדעת הבבלי, לדעת הבבלי משמע שאם רק נשמע אף שאינו נעשה כן מצוה לומר, שבסופו של דבר אחר, ששדבר כמה פעמים יהיה גם נעשה, אולם לדעת הירושלמי אם אינו נעשה אף שנשמע מצוה שלא לומר דבר שאינו נעשה שכן הדיבור בחורב כהם פעמים יחזק רק ההתנגדות ולא יעשה. ויען שלאחרי חורבן ישראל בדרונו נפסקה שלשלת המסורה בפ"פ אף בשיחת חולין של אבותינו מדור דור שהיתה תורה שלימה וכמ"ש במדרש תהלים שם אף שיחתן של בני א"י תורה, מצוה לרשום אף שיחת חולין של אבותינו שלא לתשקע בתוהו הנשיה. והנני כותב שפני אבותינו זכרם לחיי עד והי"ד בפתחין שלפני החורבן היה שגור לומר, למי שאמר לחברו דבר שאינו נשמע, כל מלה ומלה שאתה אומר הוא עכירה, ובאדיש, עם איזט יעדעס וואַרט איינע עבירה. משמע שראו במאמר שאינו נשמע שאינה רק עבירה אלא עבירות הרבה שהאמרה הוא גופים מחולקים בהמלות. ואכתין כמנזיר פ"ז ה"א, עד כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע מעליך עליך כאלו שכתב דמים, עיי"ש. הנה דנו שטח ההליכה לגופים מחולקים של פסיעות, וזכה בהליכה של מצוה אומר רבי ששכר פסיעות יש בשטח ההליכה שמתחלק לגופים מחולקים, וזכה במסכת סופרים סוף פ"י"ח אנשים באין לשמוע נשים כדי לקבל שכר פסיעות. עיי"ש.

וזכר לדברי רז"ל משמואל ג' ג' י, ויאמר שמואל דבר כי שומע עבדך, וברשי"ש שם, ולא הוכיח שם שמים כמו שצוהו עלי, אמר שמואל שמא קול אחר הוא, וכן פירשו היר"ק ומצ"ד. הנה בקול אשר אמר לדבר עמו אמר שמואל דבר כי שומע עבדך כי אם לא יהיה שומע לקול

רמד

פ"א ה"ח

הרי מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. אגב בפסוק ושמואל שוכב בהיכל ה' תרגם יב"כ, "ושמואל שכיב בעזרת לואי" השם "עזרת ולואי" שבתרגום יב"ע למיעוט בקיאותי דומני שלא נזכר בדבר חז"ל, אלא נזכר בכ"מ עזרת ישראל ועזרת נשים אבל השם "עזרת לואי" לא נזכר, ועיין ברמב"ם הלכות בית הבכירה פ"ה, עיי"ש.

אמר ר"א כשם שאסור לטהר את הטמא, כך אסור לטמא את הטהור. קשה הא מתניתין היא בברכות פ"ד ה"ב, ר"נ בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לביהמ"ד, יה"ר שלא תארע תקלה תחת ידי. ומפרשת הגמרא התפללו היתה כזאת, יה"ר שלא נטמא את הטהור ולא נטהר את הטמא, שלא נאסור את המותר, ולא נתיר את האיסור, ונמצאתי מתבייש לעזה ו"ז ולעזה כ"ב. וי"ל דר"א מתכוון ג"כ לתפלתו של רנב"ה ולאחר שבמשהו נשנית תתם, שלא תארע תקלה תחת ידי, מפרש שר"ל שלא לטהר את הטמא ולא לטמא את הטהור. אך קשה דמהבבלי משמע דהיא ברייתא. אבל עכ"ז י"ל דמתכוון לדברי רנב"ה. וביק"ד פ"ג ס"ה, תורת אמת היתה בפיהו, שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור. ומשמע שאף האוסר המותר הרי אינו תורת אמת. וכן הוא ביבדיו של ר"נ נאון הגאמר ביו"כ קטן, כבן סורר ומורה הייתי, כעבד מורט באדוניו, כתלמידי חולק על רבו, את אשר טהרת טמאתי, ואשר שיכנו או יקללו, ובוה מיושבת הסתירה בין שתי הגמרות, פני להיפ"ת פירש ששיעור הדרש הוא, תורת אמת היתה בפיהו לא אסר המותר, ועוללה לא נמצא בשפתיו שלא התיר את האסור, כי זה עוול גמור. וקשה הרי הגיסא בילקוט שמעוני מלאכי רמז תקפ"ח, וכ"ה בריק"ר הוצאת מרגליות עמ' ע"א, תורת אמת היתה בפיהו, שלא טמא את הטהור ולא טהר את הטמא, ועוללה לא נמצא בשפתיו, שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור. וקשה וכי איסור והיתר אינה הוראת תורה. והנה בפ"ת יי"ד סוף סימן קט"ז סק"י כתב, בסולת למנחה כלל ע"ז דין ח כתב בשם תורת האשים, דמי שרוצה להחמיר לנהוג איסור בדבר שלא מציוו שהחמירו בו האמוראים, כגון מה שנכתבל בשישים או בכלי שני, וזה כמו אפיקורסות ויצא שורו בהפסדו, ודלא כמ"ש או"ה סוף כלל ג"ז עכ"ל. והנה מ"ש דהוה כמו אפיקורסות אין לזה מקור בירושלמי. אולם יתכן שהמקור הוא מרב ניסים, שאומר, כבן סורר ומורה הייתי כעבד מורד על אדוניו ובתלמידי החולק על רבו, והוה כבר גדר של אפיקורסות. אולם מה שהשיע על האו"ה הנה ז"ל, ודווקא להוסיף על טריפות נוסנו חכמים אסור, אמנם אם רוצה להחמיר על עצמו בתבשיל שנמצא בו איסור בבלי שני או בכ"ר כשיש בו שישים וכל כה"ג להחיותק עצמו מכל דבר כיעור הרשות בידו וכו'. אכן כתב מהר"ם שכל אדם יכול לגדור ולהתקדש עצמו אף במותר לו, ואין זה כמנסיק על התלמוד, ומביא ראיה וכו'. וא"כ אין כאן השגה, דוודאי להורות לאסור המותר, אסור. ויתכן דאף יש בו גדר אפיקורסות. וכענין לא תוסיפו על הדבר והוה כסורר ומורה. אבל להחמיר רק על עצמו כדי לגדור ולהתקדש עצמו אף במותר לו וכמו מי שאוכל חולין בטהרה, הרי"ז מותר ויש בו אפילו גדר של קדושה.

ועכשיו ראיתי בשו"ת מהרש"ם י"ד סוף סימן קצ"ב מענין זה. ואלו דברים ואין אדם רשאי להחמיר במקום דאיכא למיחש שמא יטעו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות כמ"ש בברכות י"א, ובפסחים ק, ובכמ"ק, לפי שחותמו של הקב"ה אמת, וצריך לקיים האמת כמה שאמר אמת, אפילו לקולא ע"כ. ונראה שיש כאן שני טעמים למה אסור להחמיר (מותר אמת) לפי שחותמו של הקב"ה אמת וצריך לקיים האמת כמה שהיא אמת, אפילו לקולא. (ב שני לוחש שמא יטעו התלמידים ויקבעו כן הלכה לדורות, והוה בערך מה שאמרו בעז"ז פ"ב ה"ט, דאמר שמואל לנתן בר אבא. לא ביש לי דאמרת על טהור טמא אלא סופם דאמרת על טמא טהור, כלומר, שאם לא תתרגל להיות מתוך בהוראה

עלי תמר — מסכת חגיגה

בעיון עמוק בדקדוק קפדני לעמוד על האמת של הלכה ותהיה מורה הוראה בעיון שטחי הרי הרגל כזה יביאך בסוף שחטעה ותאמר על טמא טהור ויקבעו אתה והתלמידים כן הלכה לדורות. ועפ"י הג"ל אין הפרזה בדיקו של רבינו ניסים ביו"כ קטן, וז"ל : כבן סורר ומורה הייתי כעבד מורד על רבו את אשר טהרת טמאתי ואשר טמאת טהרתי את אשר הלתת אסרתי ואשר אסרתו התתיר וכו', ובריתא אבות שצו אנשי כנה"ג הוה מתונים בדין, ולשון המאירי שם, וכ"ש שבכלל זאת המדה כל ענין הוראה שלא יהא מהיר להשיב לשואלו עד שיתיישב בדבר וכו', ויהא נושא ונותן עם חבריו או יעיין בספרים עד שיתברר לו הענין וכמה ראינו שוגים בהוראה וטועים למהירותם וכו', וכן מסיק החשב"ץ במגן אבות שם. עיי"ש. ובסנהדרין ז ע"ב, דרב אשי כי הוה אחי טריפתא לקמיה מנכין ומייתי להו לכלהו טבחי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלמטיין שיבא מכשורא. וכשו"ת שכו"י : שהוראה הדורשת עיון אסור להורות עד שיעיין בספרים שהם רבותינו ואסור להורות בפני רבו עד שיטול רשות.

ומכאן אתא למד דככלל דברי אנשי כנה"ג, הוה מתונים בדין, הוא ג"כ הוה מתונים בהוראה שזו היא גדר של מתינות כמו שהגדירו רז"ל בבבלי סוף הוריות, את רבה בר מננה שהוא מתון ומסיק. ופירש רש"י מתון שהיה שווה ומעיין יפה יפה מסיק שמעתתא אליבא דהילכתא עיין בתוס' הראש שם. ושגור בפי רבותינו הגדולים כשו"ת, ואני מיראי הוראה להפסיק אינו רוצה לפסוק הלכה למעשה עד שיצטרף אלי עוד רב גדול בהוראה, ובכלל יראי הוראה הוא בין הוראה להתר ובין הוראה לאיסור, ואמר לי ידידי הקדוש רבי חיים יודל הלברשטאם מרי"ץ באושפצין שלפני החורבן, שהוא היה מבאי ביתו של הגאון הפוסק מהרש"ם ז"ל מברעזין, שהגאון היה מיראי הוראה לאסור ולפיכך עמל בכל כותו בנאותיווה ובבקיאותו הרבה להתיר, ותראה ברעת תורה בהקדמה שהוא כותב שהוא נוטה בדרכים רבים להתיר מטעם הכנסו נמדו, וזהו הסוד ופתרינו ואכן צער ענונה או של קצב עני על שאלה בכמהה נגעה עד לבו ונאבד לו התיאבון לאכילה עד שמצא שפני היתר. כי מיראי האסור היה בין לאסור ובין להתיר, וגי'ל שבכלל זה הוא שאסור גם לא להתיר את המותר, כי ישנם כאלה שאמנם אינם אוסרים המותר אבל מתוך חוסר אומץ לב גם אינם מתירים את המותר, והתוצאה היא שנאסר המותר ונטמא הטהור. והא דאמרו בכמ"ק, איני אומר לא איסור ולא היתר, זהו דווקא בזמן שההלכה היתה ורופפת בידם.

ומכאן שאף להחמיר צריך התבונות רבה שלא יהיה צריך כפרה ע"ז, וכענין שאמר ר"י בירושלמי בברכות סוף פ"ב, **הרצעה לעשות** עצמו ת"ח עושה ותבא עליו ברכה ובלחוד דלא יבזה חורנין, עיי"ש. והנה כ"ז כשהוא אוסר המותר בדבר שהוא שלב אבל בדבר שהוא של חורים שם בזה איסור נוסף של גזל. ואכן דאיתי בספר אהל אברהם ס"יא שכתב בשם ספר נפלאות חסידות פרישת אחריו, שמעתי שהגנ"ק רבי אבישל מפפד"מ היה לו בערב יו"כ כמה שאלות והכשיר את כולם. וכשתמותו ע"ז רבי"ד שלו אמר להם שמי שעושה מטריפה כשר הוא עבירה שבין אדם למקום ויהי"כ מכפר. אבל העושה מכשר טריפה הוא עבירה שבין אדם לחברו ואין יהי"כ מכפר. ואעפ"י אל תפתחו שבי"ה כדין הוריתי ע"כ. נמצא שלאסור המותר בשל חברו יתכן שיהיה עוד חמור יותר מלהתיר את האיסור. ועיין בחו"מ סימן כ"ה.

וכן ראיתי כתוב, שתרב בעל הכתב והקבלה וצ"ל צוה להקריא את צוואתו בביהכנ"ס לאחר קריאת התורה במשך השלושים, ושם כתוב פסיקא דהללן, לפי אשמתו בהוראתו להוסיף דבר הכשר וגמריו נזק ממון אשר עפ"י דין הייתי מחויב להשיב הנזק לבעליו, ע"כ מבקש אני מחילה וסליחה מכס אחד מס כלבי אבא על אלה במשפט וכו', ועמ"ש בעז"ז פ"ב ה"ט.

^[1] הדפסה בירושלמית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

^[2] הדפסה בירושלמית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה